

7. רמב"ן בראשית (פרשת וישלח) פרק לג פסוק יח

(יח) ויבא יעקב שלם. מפדן ארם - כאומר לחברו יצא פלוני מבין שני אריות ובא שלם, אף כאן ויבא יעקב שלם מלבן ומעשו, זה לשון רש"י. אבל רבי אברהם פירש שבא בשלום ולא אירע לו שום מאורע, כי עתה יחל לספר מאורע דינה:

ולפי דעתי אמר הכתוב כן, כי בסוכות היה מתפחד מעשו, כי סכות בעבר הירדן מזרח במלכות סיחון, אם הוא המוזכר בספר יהושע (יג כז), ואם הוא אחר, הנה הוא יותר קרוב לשעיר. ועד היותו בארץ כנען לא שקט לבו, כי אז ידע שלא יגע בו כי אביו קרוב משם, או שיעזרוהו אנשי הארץ, כי אביו נשיא אלקים בתוכם, או שזכות הארץ תצילוהו, ולכן אמר עתה שבא שלם אל ארץ מגורי אביו, כי הצילו אלקים בדרך מכף כל אויביו. ואמרו בבראשית רבה (עח טז) כל אותן החדשים שעשה יעקב אבינו בסוכות היה מכבד את עשו באותו הדורון, כי היה מתיירא ממנו שם ומשלח לו כאותו הדורון בכל חדש וחדש, או פעם אחת בשנה:

מאורעות יעקב ומשפחתו בארץ ישראל

8. בראשית (פרשת וישלח) פרק לד פסוק א - ב

ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ: (ב) ויֵרָא אתה שכם בן חמור החי נשיא הארץ ויקח אתה וישלב אתה ויִעֲנֶה: (ה) ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו ובניו היו את מקנהו בשדה והקריש יעקב עד באם: (יג) ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את דינה אחתם:

9. רמב"ן בראשית (פרשת וישלח) פרק לד פסוק יג

ויש כאן שאלה, שהדבר נראה כי ברצון אביה ובעצתו ענו, כי לפניו היו, והוא היודע מענם כי במרמה ידברו, ואם כן למה כעס. ועוד, שלא יתכן שיהיה רצונו להשיא בתו לכנעני אשר טמא אותה. והנה כל האחים ענו המענה הזה במרמה, ושמעון ולוי לבדם עשו המעשה, והאב ארר אפם להם לבדם: והתשובה כי המרמה היתה באמרם להמול להם כל זכר, כי חשבו שלא יעשו כן בני העיר, ואם אולי ישמעו לנשיאם ויהיו כלם נמולים יבואו ביום השלישי בהיותם כוואבים ויקחו את בתם מבית שכם, וזאת עצת כל האחים וברשות אביהם, ושמעון ולוי רצו להנקם מהם והרגו כל אנשי העיר:

10. בראשית (פרשת וישלח) פרק לד פסוק ל

(ל) ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עֲכֹרְתֶם אִתִּי לְהַבְאִישֵׁנִי בִישֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעֵנִי וּבְפָרְזִי וְאֲנִי מִתִּי מִסֹּפֵר וְנֶאֱסָפֹה עָלַי וְהַכּוֹנֵי וְנִשְׁמָדְתִּי אֲנִי וּבִיתִי: רש"י

(ל) עכרתם - לשון מים עכורים, אין דעתי צלולה עכשיו. ואגדה צלולה היתה החבית ועכרתם אותה, מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב, אלא שהיו אומרים (שמות כג ל) עד אשר תפרה ונחלת את הארץ, לפיכך היו שותקין:

11. בראשית (פרשת וישלח) פרק לד פסוק לא

(לא) ויאמרו הכזזנה יעשה את אחותנו: פ כתר יונת

(לא) ענו שמעון ולוי לא יאה להיות נאמר באסיפותיהם [בכנסיותיהם] של ישראל ערלים טמאו לבתולה ועובדי צלמים טנפו לבתו של יעקב אלא כך יאה להיות נאמר ערלים נהרגו בעבור בתולה ועובדי צלמים בעבור ביתו של יעקב ולא יהיה שכם בן חמור מלגלג במילותיו עלינו, וכאשה זונה יצאה בת שאין לה תובע יעשה את אחותנו, אם לא עשינו את הדבר הזה:

12. בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק א - י

ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה בית א-ל ושב שם ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברכתך מפני עשו אחי: ויבא יעקב לויזה אשר בארץ כנען הוא בית א-ל הוא וכל העם אשר עמו: (ז) ויבן שם מזבח ויקרא למקום א-ל בית א-ל כי שם נגלו אליו האלקים בברכתו מפני אחיו: (ח) ותמת דברה מינקת רבקה ותקבר מתחת לבית אל תחת האלון ויקרא שמו אלון בכות: פ (ט) ויֵרָא אֱלֹקִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד בָּבֹאוּ מִפְּדֵן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ: (י) ויאמר לו אלקים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל:

בס"ד

פרשת וישלח - ופרצו חומות מגדלי....

1. בראשית (פרשת וישלח) פרק לב פסוק ד - ט

(ד) וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שער שדה אדום: (ה) ויצו אתם לאמר כה תאמרו לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה: (ז) וישבו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו: (ח) ויֵרָא יַעֲקֹב מֵאֵד וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעֵם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: (ט) ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה: רש"י

(ה) גרתי - לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני (לעיל כז כט) הוה גביר לאחריך, שהרי לא נתקיימה בי (ז) באנו אל אחיך אל עשו - שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו:

2. בראשית (פרשת וישלח) פרק לב פסוק יד - יט

(יד) ויֵלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂוֹ אַחִיו: (יח) ויצו את הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי וישאלך לאמר למי אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך: (יט) ואמרת לעבדך ליעקב מנחה הוא שלוחה לאדני לעשו והנה גם הוא אחרינו: (כ) ויצו גם את השני גם את השלישי גם את כל ההלכים אחרי העדרים לאמר פדבר הנה תדברו אל עשו במצאכם אתו: (כא) ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו כי אמר אכפרה פניו במנחה ההלכת לפני ואחרי כן ארצה פניו אולי ישא פני:

3. בראשית (פרשת וישלח) פרק לג פסוק א

(א) וישא יעקב עיניו ויֵרָא וְהִנֵּה עֹשׂוֹ בָא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת הַיָּלְדִים עַל לָאָה וְעַל רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפֹחוֹת: ספורנו ועמו ארבע מאות איש. שלא התכפרו פניו במנחה:

4. בראשית (פרשת וישלח) פרק לג פסוק ב - ד

(ב) וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשנה ואת לאה וילדיה אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים: (ג) והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו: (ד) וירץ עשו לקראתו ויחבקוהו ויפל על צוארו וישקוהו ויבכו: רש"י

(ד) ויחבקוהו - נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו:

5. ספורנו בראשית (פרשת וישלח) פרק לג פסוק ד

(ד) וירץ עשו. נהפך לבו כמו רגע בהכנעותו של יעקב, כענינו בגלות עם בני עשו ... כאמרם ז"ל שאחיו השילוני קלל את ישראל בקנה הנכנע לכל הרוחות הן לו עשו כן בריוני בית שני לא היה נחרב בית מקדשנו כמו שהעיד רבי יוחנן בן זכאי באמרו בריוני דאית בן לא שבקין

6. בראשית (פרשת וישלח) פרק לג פסוק יד - טז

(יד) ועבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני וירגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעירה: .. (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרפו שעירה: (יז) ויעקב נסע ספתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על פן קרא שם המקום סכות: (יח) ויבא יעקב שלם עיר שכם בארץ כנען בבואו מפדן ארם ויחן את פני העיר: רש"י

(יח) שלם - שלם בגופו, שנתרפא מצליעתו. שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורון. שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן: בבוא מפדן ארם - כאדם האומר לחבירו יצא פלוני מבין שני אריות ובא שלם, אף כאן ויבא שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנדווגו לו בדרך:

(כב) וישמע ישראל - לא נכתב זה אלא להודיע שבשביל ששמע יעקב את הדבר אמר לו בשעת צוואתו פחז כמים אל תותר כי עליה משכבי אביך:

הטעם לכל הצרות

22. בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק כב

(כב) וַיְהִי בִשְׁנֵן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחֹלָה וַיִּלָּךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָהָה פִּילְגֶשׁ אִבּוֹ וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פִּי וַיְהִי בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר:

(כב) בשכן ישראל בארץ החולה - עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו כל אלה:

23. שפתי חכמים בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק כב אות ק

רוצה לומר לפי שאיחר ביאתו מלבא אצל יצחק אביו לכך אירע לו כל זאת:

24. נזר הקודש בראשית (פרשת וישב) פרשה פד סימן ד

ר' אברהם יחיאל מיכל ב"ר עזריאל מגלוגא נולד בפולין בשנת ת"מ (1680). בא ללמד שכל אלה הצרות שעברו עליו עד עכשיו גרם לו שוכנותו בארץ הזאת אשר לא היה ארץ מגורי אביו שנתגירו בה גרים, אלא יושבי הארץ ההיא היו כולם עובדי ע"א ורשעים וכדלעיל, ולכן ע"י שנתחבר יעקב לרשעים לשבת בארצם נתקיים בו מה שאמר הכתוב בהתחברך לרשע פרץ ה' מעשיך. וכן כה"ג נמי אמרין לקמן ספר ד' פ"ט ט"ז] בשעה שנסעו ישראל אצל גבול אדום בא לידם צרת מיתת אהרן שמת שם בגבולו, כמו שנאמר בהתחברך לרשע פרץ ה' את מעשיך, וממילא גם יעקב בהיותו במקום רשעים אירעו לו כמה צרות צרורות. אבל בבואו לארץ מגורי אביו היה יושב בהשקט ובטח, והיינו דאמרין וישב יעקב בארץ מגורי אביו, ביקש יעקב לישוב בשלום, כלומר לכך נתישב בארץ מגורי אביו שהוא מקום ישרים וצדיקים כדי לישוב שם בשלום.

25. בראשית (פרשת וישלח) פרק לד פסוק א

(א) וַתֵּצֵא דִּינָה בַת לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרָאוּת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ:

העמק דבר ותבא מיבעי, שהרי דירת יעקב היתה חוץ לעיר והיא באה העיר לראות בבנות הארץ, אלא משמעות ותצא מחין ערכה וכבודה, שנכנסה לראות במחול ובשמחת בנות הארץ, ויציאת חוץ מגדר הראוי מיקרי יציאה, והיינו דאיתא ריש שבת תנא הכנסה הוצאה קרי לה, והטעם ע"ז משום דבשבת אסור להביא מרה"ר לרה"י, א"כ כשביא מרה"ר נקרא הוצאה ממקומו הראוי לו:

26. נזר הקודש בראשית (פרשת וישב) פרשה פד סימן ד

ואף על גב דאמרין שגם מאז קפץ עליו רוגזו של יוסף, מ"מ אין זה דומה לצרות הקודמים שלא היה בהם שום תכלית טובה, אבל צרת יוסף היה לתכלית הטובה, וכדאמרין ראוי היה יעקב לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שנתבלבל הדבר דרך כבוד על ידי יוסף. וכן גם זולת זה היה הדבר לטובה, וכאשר אמר יוסף לאחיו אתם חשבתם עלי רעה ואלקים חשבה לטובה להחיות עם רב וגו', וממילא היה הרעה מעין הטובה ולטובה תחשב.

27. בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק ב

(ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בִּיתוֹ וְאֶל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הִסְרוּ אֶת אֱלֹקֵי הַנֶּכֶד אֲשֶׁר בְּתִכְכֶם וְהִסְתֵּהְרוּ וְהִחְלִיפוּ שְׁמֹלֹתֵיכֶם:

(ב) הנכר - שיש בידכם משלל של שכם: והטהרו - מעבודה זרה: והחליפו שמלותיכם - שמא יש בידכם כסות של עבודה זרה:

28. רמב"ן ויקרא (פרשת אחרי מות) פרק יח פסוק כה

וזו היא מצות יעקב אבינו לביתו ולכל אשר עמו בשעת ביאתם לארץ הסירו את אלקי הנכר אשר בתוכםם והטהרו. והשם לו לבדו נתכנו עלילות שמתה רחל בדרך בתחילת בואם בארץ, כי בזכותה לא מתה בחוצה לארץ, ובזכותה לא ישב בארץ עם שתי אחיות והיא היתה הנשאת באיסור האחווה. ונראה שנתעברה מבנימין קודם בואם בשכם ולא נגע בה בארץ כלל, מפני הענין שהזכרנו:

13. רמב"ן בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק ח

(ח) ותמת דבורה מינקת רבקה - לא ידעתי למה נכנס הפסוק הזה בין "ויקרא למקום אל בית אל", ובין "וירא אלקים אל יעקב עוד" והפסיק בענין אחר שהיה בבית אחת ובמקום אחד, כי יעקב בבאו לזה היה בית אל, בנה מזבח וקרא למקום אל בית אל, ונראה לו האלקים שם ויברך אותו, ולמה הושם הכתוב הזה בתוך ענין אחד: והקדוה מה שאמרו רבותינו (ב"ר פא ה) שירמוז למיתת רבקה, ולכן קרא שם המקום ההוא אלון בכות, כי אין בכי ואנקה על המינקת הזקנה שיקרא שם המקום עליו. אבל יעקב בכה והתאבל על אמו הצדקה אשר אהבתהו, ושלחה אותו שם ולא זכתה לראותו בשובו, ולכן נגלה אליו האלהים וברך אותו לנחמו כאשר עשה ליצחק אביו אחרי מות אברהם (לעיל כה יא).

14. ספורנו בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק ח

(ח) אלון בכות. וזה הפסיק הגלות השכינה כאמרם רז"ל שאין השכינה שורה מתוך עצבות (שבת ל ב):

15. בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק טז - יט

(טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּבֵרֶת הָאָרֶץ לְבֹא אֶפְרַתָּה וּתְלֹד רָחֵל וּתְקַשׁ בְּלִדְתָּהּ: (יז) וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּלֵּלֶת אֶל תִּירְאִי כִּי גַם זֶה לָךְ בֶּן: (יח) וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וּתְקַרָּא שְׁמוֹ בֶּן אוֹנִי וְאִבּוֹ קָרָא לוֹ בְּנִימִין: (יט) וַתֵּמָת רָחֵל וּתְקַבֵּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית לְחֶם:

16. העמק דבר בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק יט

ותקבר בדרך אפרתה. ולא הביאה אפי' לבית לחם, משום שאי אפשר להשהות קבורת חיה בשום אופן, כדאי' במ"ק דכ"ח אין משהין את הנשים מפני הכבוד, לא שנו אלא חיה, וע' להלן מ"ז שהיתה סיבה וכוונה מאת ה':

17. חזקוני בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק יט

(יט) ותקבר בדרך אפרתה בשביל שבקושי לידה מתה וירא היה יעקב פן תתלכלך בדמיה כשאר נשים יולדות לפיכך לא הוליתה עד המערה.

18. בראשית (פרשת ויחי) פרק מח פסוק ז

וְאֵנִי בָבְאִי מִפְּדֹן מָתָה עָלִי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֵרֶת אֶרֶץ לְבָא אֶפְרַתָּה וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית לְחֶם:

רש"י ואקברה שם - ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבר עלי [תרעומת], אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזזראדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר (ירמיה לא יד) קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה וגו', והקב"ה משיבה (ירמיה לא טו) יש שחר לפעולתך נאם ה' וישבו בנים לגבולם.

19. בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק כא - כב

(כא) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלָה מֵהָלָאָה לְמַגְדָּל עֶדְרָ: (כב) וַיְהִי בִשְׁנֵן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחֹלָה וַיִּלָּךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָהָה פִּילְגֶשׁ אִבּוֹ וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פִּי וַיְהִי בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר:

וישכב - מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה. ולמה בלבל וחלל יצועיו, שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה, בא ראוּבֵן ותבע עלבון אמו, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכן בלבל:

20. ספורנו בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק כב

(כב) וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר. אף על פי ששמע לא הפילו ממני בניו כי לא היה ספק אצלו שעשה תשובה לאלתר ולא נעדר ממני בני יעקב בעתידים להתקיים בעקב ובסוף כל האומות:

21. רשב"ם בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק כב

29. משנה מסכת מידות פרק ב משנה ג
 לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים ושלוש עשרה פרצות היו שם
 שפרצום מלכי יון חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות

30. משנה מסכת כלים פרק א משנה ח
 לפנים מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר
 שני הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים
 לשם החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים וטמא מת נכנסים לשם

31. דף על הדף מידות דף לה עמוד א
 ובזה יש לבאר לשון הפייטן "יונים נקבצו וכו' ופרצו חומות מגדלי",
 ולכאורה יש לתמוה שהרי כאן מצאנו שאת הסורג שהיתה מחיצה
 מסורגת לפנים מן החומה פרצו, והיא היתה עשויה מחיצות של עץ
 דקות כמו שכתב הרע"ב ורש"י יומא (דף ט"ז ע"א), ואנה מצאנו
 שפרצו ה"חומה" של בית המקדש.
 אלא יש לומר, לפי שסורג זה היתה כחומה בצורה לעצור את הכניסה
 לגנים וטמאי מתים, שפיר נקט "חומות" מגדלי, בבחינת "אום אני
 חומה", "אני חומה" (שיר השירים ח' י'), לעמוד איתן נגד החולין
 והטומאה שלא יפרצו פניהם אל הקודש.

סיכום:

השוואה מהירה בין תקופת חיי יעקב ומשפחתו בבית לבן
 ובהתמודדות עם עשו לבין שהותם בארץ ישראל מראה שצרות רבות
 פקדו את יעקב דווקא בארץ ישראל. השהות בארץ ישראל גרמה
 ליעקב להרגיש תחושת בטחון ושלווה ודווקא תחושה זו הביאה
 למעט שאננות שגרמה לילדיו להיות מושפעים מיושבי הארץ. היוונים
 פרצו שלוש עשרה פרצות בסורג משום שלא יכלו לסבול את ההפרדה
 בין ישראל לעמים. הם לא רצו לבטל את הדלקת המנורה אלא רק
 לטמא את השמנים. הרצון היה לא להרוג ביהודים, אלא לטמא את
 נפשם. הקריאה 'מי לה' אלי' זהה לזעקה של יעקב לבניו "הסירו את
 אלוקי הנכר אשר בתוכם". חובתנו ללמוד מכך עד כמה עלינו
 להשמר מהשפעות זרות ולשמור על קדושת המחנה.

